

Smaastykker.

I.

Levninger af danske Håndskrifter fra Middelalderen.

Meddelte af Cand. mag. O. Nielsen.

I Ny kirkehist. Saml. III, 435—48 og i Tidskrift for Filologi VI, 258—62 har jeg ladet aftrykke nogle Levninger af nordiske Håndskrifter fundne omkring Regnskaber, som hvis Fortsættelse jeg her endnu skal meddele 3 Stykker. Det første er 2 hele Blade af den danske Oversættelse af Birgittes Åbenbaringer, fundne af Hr. Arkivsekretær Løjtnant Plesner omkring et Regnskab i Gehøjmearkivet. Det er de yderste Blade af et Læg, hvorved altså de mellemliggende fattes; det første indeholder en Del af 4de Bogs 23 Kap. (Klemmings Udgave II. S. 58. L. 29 til Enden), hvorpå der følger et Stykke som den svenske Oversættelse ikke har, men derimod findes i den latinske Text; det andet Blad omfatter en Del af 33te, hele 34te og en Del af 35te Kap. (Klemmings Udg. II. S. 73 L. 20 til S. 75 L. 15; det her står af Kap. 33, findes ikke der). Håndskriftet er noget smukkere og ældre end de tidligere aftrykte; nogle Steder er Skriften så afslidt, at den ikke har kunnet læses. Det er en Oversættelse efter Latinen og aldeles uafhængig af den svenske, hvilket dens Særegenheder viser, der stemmer med Originalen; hertil hører også de vidtløftige Overskrifter; på flere Steder er desuden Ord af den latinske Text skrevne ovenover Linien. At disse Blade henhører til samme Oversættelse som Bladene af de forhen fundne 2 Membraner, må man anse for vist, derpå tyder deres Sprog og hele Udstyrelse; det var ej heller rimeligt, at på samme Tid

flere Oversættelser vilde udgå af et så betydeligt Værk. Oversættelsen er udført af en kyndig Mand i et godt Sprog. Nr. 2 er 2 Strimler, som jeg har fundet om Stjernholm Lensregnskab 1637, indeholdende Jesu Lidelseshistorie. Nogle Bogstaver er afskårne af hver Linie, som jeg for det meste har kunnet udfylde; den anden Side af Bladet er ikke Fortsættelse af første, men der må tænkes 2 Spalter imellem, da Håndskriftet må have været tospaltet. Stykket om tredje Trosartikel er udfyldt efter Lucidarius ved Brandt. Nr. 3 er fire sammenhængende Stykker af en Jærtegnspostil, hvor dog ved L. 6 og 25 nogle Linier fattes; ligesom forrige omtrent fra Midten af det 15 Årh., fundne omkring Stjernholm Lensregnskab 1651; desværre er her også lidt bortskåret af den ene Side. Indholdet er ganske interessant, det svarer i Hovedsagen aldeles til et endnu kendt Æventyr »Et Øjeblik i Himmerig« (Sv. Grundtvigs Gl. danske Minder i Folkemunde I, 108—09); hvis vi havde slige Jærtegnspostiller i Behold, vilde vistnok en vigtig Kilde til meget i vore Folkesagn og Børneæventyr være åbnet. Nedenunder på den ene Side står: bether for wor kæræ brodher h. . . , men her er uheldigvis Kanten afskåret; om der muligvis kan menes den i Jærtegnspostillen, Ny kirkehist. Saml. III, 437, omtalte Henrik Busman, tør man naturligvis ingen Mening have om, men dette Stykke kan gerne høre til en anden Afskrift af samme Kodex; det er samtidigt hermed og det ellers ikke uligt.

1.

menttæ som hannem burdhæ at holdæ aff syn reghele wæghnæ som han haffwer loffwet Ok forthy haffwer han funnet oppæ naghæ wæge at han mughe thækkes mænnisken. meth Thy at han holder sech til siwnæ at wææ hælligh at han kunnæ fangæ thes kræsæligher fødæ til syn krop ok gensten tha haffwer diæffuelen schot hannem ij hugh naghre lœghn som hannem kommer foræ om nattætijt ok ther meth tha

haffwer han swa gækketh ok doreth hannem at han troor
 oppæ the thing som wmøghelighe ære at sche æller
 hændæ Æn hans leffnet skal stækkes ok han skal ænge-
 lundæ fangæ then hedher ther han thra at Æn swa skulde
 wære at nar nagher nye mynt finnes tha skulde then mynt
 sændes til nagher wysman som sech til fullæ forstandæ
 kunnæ badhe oppa hans wæcht ok swa oppa hans schapneth
 æn huor fynne wy then som ther dughet til fynnes han
 æn tha schøder han theth gantze lidhet hwath hældær then¹⁾
 mynten ær ænten falsch æller san ok godh Forthy tha er
 æy wden eet rath y slighe som jak wil sighe thech meth
 eet lighnessæ Hændæ swa at nagher mænniskæ budhæ een
 hund een gyllene ther waræ hannem ængtæ om Æn waræ
 then samme gyllene smord meth nagheth theth som wæl
 feet waræ tha toghe hunden hannem wden jæff Swa ær
 ok nw thy at ganger nagher gutz man til nagher then som
 wys ær y schriptis ok sigher see mæstere then mænniskæ
 ær een kætteræ ok een ond cristenman theth skødhes ængtæ
 thy at gutz kærlicheet ær meth allæ kold wordhen Æn komme
 nagher som sagdhe han haffwer megheth gull tha schyn-
 dedhe sech allæ sændz ther til at the mattæ theth fangæ
 æn for thy theth som paul sigher som wysæ
 ære y wysdom then skal jak gøre til alzikke ok jak wil
 miughe them som høghæ ære ok them ij miughæ
 ære them wil jak wphøghæ. Sidhen taledhe gutz modher
 til sin søns brwd ok sagdhe dotther myn thu skalt widhæ
 at aff som thing ok teghn mat thu kænnæ then hælghæ
 and Ok aff andræ . . . then ondæ and Theth førstæ thu
 skalt kænnæ gutz and meth theth ær at han gør wæriden
 swa snøthæ for mænnisken at han achter hans hedher jkke
 meer æn eet wædher. Theth annet ær at han gør mænnisken
 guth swa kær y syn siæl at han all wærlðens ok kōtzens lust
 tagher til at Theth thridiæ ær at h. . .
 mænnisken tholok aff

¹⁾ er tilføjet ovenover.

allenistæ *Theth* flærdhæ er ok wækker mæn-
 niskan ok war kunnæ syn æy
 all eenste
 som siwnes ok ære vwener *Theth* fæmtæ ær at han inschiwd-
 er mænniskan allehande thingæ schællicht affhold ok kyssc-
 heet ok æn the thing som lofflighe ære (ok løghlighe)¹⁾
Theth sættæ ær at han kommer mænniskan til ij allæ drøff-
 uelsæ at koffræ ok forladhe sech allenstæ oppa guth ok at
 glædes ij drøffuelsæ *Theth* siwendæ ær at han giffwer
 mænniskan atthra at willæ hædhen scheliæs *meth* siælen
 ok wæræ *meth* *cristo* hælder æn at hæfue framgang y
 werlden ok smittes aller syndæ ther wtj Sua ok thuært
 omoth tha gør onde anden mænniskan som han radher
 øffuer andræ siw thing *Theth* førstæ ær at han gør
 mænniskan verlden søth ok at keffues aff hymmelsche thing
Theth annet ær at han kommer til at thra at hedher ok
 werdugheet ok at forgædæ sech sælff *Theth* thridiæ ær at
 han rører op y mænniskene hiærtæ hath ok wtholg *Theth*
 flærdhæ ær at han gør mænniskan diærff omoth guth ok
 i geenstrydhen at wiliæ wæriæ alt *theth* hannem thykker
 ræet waræ y hans hugh *Theth* wææ sech ræt æller wræt
Theth fæmtæ ær at han kommer mænniskan til at ræghnæ
 synne synder letæ²⁾ ok at orsaghe them *Theth* sættæ ær
 at han schynder mænniskan til all wstadichet ok hughens
 latheet ok all kōzens wreenlicheet *Theth* siwende ær at
 han fører mænniskan vppa hop at leffue længæ ok blyghd
 at schriffte sech Forthy dotter myn wær wæl omhughel at
 thinæ thænken at thu jkke wardher swighen ok gækket
 aff thennæ and Thennæ samme som nu ær saghd aff
 han war een præst af munke orden som cistersiensens
 hedhæ ok ther han hæfdhe wæret klosterløberæ y atten
 aar tha angrædhæ hannem *theth* han hæfdhe swa giord
 ok kom ygeen til kloster Ok han pleydhæ swa at sighe
theth ær wmøghelicht at nagher mænniskæ fordæmes Ok

¹⁾ overstreget. ²⁾ ovenover e skrevet æ.

saghdhe han at guth taler weth ængen mænniskæ persone y thennæ werlden Ok sagdhe han at ængen mænniskæ ma see gutz æntlædæ for dome daghe Æn then tiit frwe birgittæ hørðhæ theth Tha sagdhe then hælghæ and til hænne gak til then brodher ok sigh hanzem swa O brodher myn thu seer æy theth jak seer thy at diæffuelen æn nu oppa thyn alderdom holder badhæ thyn tungæ ok thyn hugh y syn bond Guth han ær ewich ok hans løen ok wedhergiald som han giffuer Hun ær ok ewich Forthy gak snart y geen til guth ok til then sannæ hælghæ troo aff allt thit hiærtæ Forthy at wden jæff tha stander thu jkke op aff thennæ siæng æn thu bliffwer wisselighe dæther kommer thu y geen til rætæ tron thu wordher gutz kar y hedher ok æræ . . .

lighe som ære thuært omoth then hælghæ kirkes stadgæ som foræ ær saghd Ok forthy ær megheth rædhendæ at almenzilighe hælghæ tron maa innen stakket time forgangæ wden nager then kommer som ælscher guth øffwer allæ thing ok mænnisken som sech sælffwer jkke meth dichtet troo æn meth wissæ ok sannæ troo ok swa forødher ok affslæter allæ thessæ ondæ wsedher Ønker edher forthy ok warkunner edher øffwer kirken ok theth klærkeryet som af allt hiærtæ ælsthe guth ok støghges for allæ wsedher ok haffue nu længæ foræ paffuens burteuarelsæ waret som fadherløsæ Æn thoch haffue the mannilighe woord there fadhers sædhæ ok haffue them som sa¹⁾ forrædelighe haffue giord meth allæ ij wysdom omoth standet bleffueth stadughe ij meghel sorgh ok drøffuelsæ til ændæ.

Brudhene siwn aff mangæhonde pinær som reder een siæl ther æn war y kroppen Ok hwikelund allæ the piner skulde allæ wændes til æræ om then siæl wændæ sech fran synden foræ døthen. *Capitulum* 34²⁾). Mech siwntes som at jak sagh mænniskæ standæ ok wedherredho reeb Somme wedherrede hæsstæ Somme smiddæ tænger Sommæ bygdæ

¹⁾ skrevet ovenover. ²⁾ Dette Punktum er som Overskrift med rødt Blæk.

een Galghæ Then tith jak thettæ allt saa tha siwntes een
 jomfrw som hun haffdhe wæret nogheth drøffid ok spurdhæ
 mech om jak wnderstodhæ theth jak saa Ok jak swaredhæ
 at jak jkke wnderstoth theth Tha swaredhæ hun ok sagdhæ
 Allæ thessæ thing som thu haffwer nu seet theth ær alt
 andelighe pinæ som wedherredes then mænniskes siæl som
 thu wæl kænner Rebenæ som thu sat the ære til at bindæ
 hæsten meth som siælæn skal slæbe gernæ ære
 til at . . . riffue ok slydæ sonder meth hænnæ næseborer
 hænnæ øghen hænnæ øren ok hænnæ læbæ Galghen ær til
 at hængæ hænnæ wtj Then tiit jak drøffides aff theth iak
 hørðhæ tha swaredhe atter jomfrwen ok sagdhe drøffue thech
 jkke thy at hun haffwer æn time noogh om hun ællær wil
 at hun ma riffuæ sonder rebene hun ma kulkastæ hæstenæ
 smæltæ tængernæ som vox Ok hun ma fordærffue ok burt-
 føræ galghen Æn thes meer hun ma swa
 nendæ kærlicheet haffue at allæ thessæ tegh-
 næssæ ligh wordhæ hænnæ til alzstørstæ hedher
 Swa at rebene som hun skuldæ bindæs meth til hons ok
 forsmælsæ wændes hænnæ til gyllænæ lynder for hæstene
 som hænnæ skulde slæbæ om gadernæ sændes meth hænæ
 ænglæ som hænnæ føræ for gutz asiwn Foræ Tængernæ
 som hun honlighe skulde slydhes meth hænnæ
 næseborer bædhræ døn hænnæ mun bædhræ smagh Ok
 hænnæ øghen alzfeyerstæ siwn ok hænnæ øren alzlustelichstæ
 ludh ok sang de clara theth ær een æneligher
 wththiwdhnyng Thennæ sammæ som thettæ ær saghd aff
 han war konningens aff swerighe Marschalk Sidhen han kom
 til Rom tha word han swa meggheth miughd ok togh . . .
 tha swa stoort angær barhoffuet
 all stadhen til som søgh-
 nyng war sælff ok bath andræ bediæ
 foræ sech at han æy skuldæ kommæ til landæ ygeen om
 swa hændæ at han kunnæ fallæ
 the synder ther han haffdhæ føræ wæret wtj Ok hans bøn
 guth thy at sidhen

kom ok han kom til ther word
 han siwgh ok dethæ aff then samme ær een
 reuela Sidhen saghte jomfruen til mech See min
 dotter huat gutz miskund kan gora ok hwat godher wiliæ
 gora Thennæ siæl war y leyenes¹⁾ kiæftæ æn godhæ . . .
 wt aff leyens nder ok nu
 ær hun y wæghen til sit fædhernæland ok hun w
 nu lot taghende aff allæ theth
 som schæe ij gutz kirki.

XXXV. brudhene oord til *cristum* aff then atthra hun haffde
 til siælæhelsæ ok aff theth swar hun flæk aff then hælghæ
 and at mænniskene brødhæ ij øffwerflodich adhæ ok dryk.
 stander omoth then hælghæ andz søghning som mænniken
 sændes *capitulum* 35²⁾).

O alsøthestæ jhesu som schaberæ æst allæ the thing som
 schaptæ ære Jak thrar at³⁾ thessæ kændæ ok wnderstodhæ
 thyn hælghæ andz hieedhæ Thy at jak ær wis uppa at the
 tha meer gyredæs ok thradhæ at hymmelrighe ok allæ werld-
 lighe thing waræ them wæmiæligheræ æn the nu gora ok
 geensten word swareth meth andelighe ok saghdes
 mech swa Theræ øffwergang theth ær at the øffue them ok
 haffue Æll[æ] gora meer æn the skulde Ok theræ øffwer-
 flodicheet the stande omoth then hælghæ andz søghningæ
 thy at theræ øffweruætes drykkæ ok adhæ ok ij storæ gæstæ-
 buth the biudhæ theræ wener the stande omoth ok hindræ
 at then hælghæ and kan jkke begynnæ at wordhæ them
 søth ok at the kunnæ ikke mættes aff werldens lustelicheet
 Æn theræ øffuerwætesheet y sylff ok gullin kar ok klædher
 ok ij ingiæld ok rænte hindrer ok meener at min kærlic-
 heetz and jkke wærmer ok amtænder theræ hiærtæ Ok
 theræ øffweruætesheet y thiæneræ ok hæstæ ok anner diwr
 ok fææ betagher theth at myn hælghæ and
 sech til them mæn han fran them.

¹⁾ ovenover »leonis«. ²⁾ Denne Overskrift er med rødt Blæk. ³⁾ Oven-
 over er skrevet: gud gafwe theth.

2.

. . . he om oc sigher til fol[ket] Orate pro me *theth* ær
 be[dher for] mik Oc *theth* betegner [thræn]xlæ oc drøffuelsse
 som [ihesus] haffde i sith wælsigh[nedhe] hjærtæ then tidh
 han [skulde] gaa til sin beskæ pine [oc død]h forthi han
 saghde somstørstæ sorgh oc drøff[ue]lsse aff alt
 sith hjærtæ hær i blandh edher som [mik w]il
 forradhæ Tha apost[lene] *thette* hørde tha ware the [meghet
 s]orghfullæ oc bedrøffue[de fo]rthi at the wistæ ikke [hwem]
 han menthæ mæn hwer[anne]n saghde ikkæ ær iech [thæn
 T]ha saghde wor herræ then [ther r]æckær sin hand wdi
 [fadhe]th *meth* mik han wil for[radhe] mik Ikke wistæ the
 æn [hwem] han menthæ forthi at[the a]dhæ alle wt aff eet
 fadh [meth wo]r herræ Tha saghde Judas e[r] iech
 then Tha saghde [wor her]re *theth* sigher thu hwat [som
 t]hu wilt gøre *theth* g[ør]

catholicam *Theth* ær so megh[et] Jech tror i
 then helgæ ki[rke Tha] saghde sanctus symon [sanctorum]
 communionem remissionem p[eccatorum] *Theth* ær Jech
 tror pa th[en helgæ] kirke ok alle helgæne s[au]fnelsæ oc
 alle myne synders f[or]ladel[sæ] Tha saghde Judas [thær]
 at eet annet naffn hed [Thad]eus Carnis resurrection[em
 Theth] ær Jech tror at iech ska[l opstan]dhe aff dødhe
 oc nar [iech ær] opstanden tha skal iech [gangæ] fræm
 for then strængæ [oc ræt]wisæ domere oc skal ie[ch
 tha] gøræ ræghenskap for th[eth] . . . øghneblík som
 iech haff[de . . . hær oppa iordhen] Oc for [hwært] ordh
 oc tænkelsæ som [iech haffuer] noghersynnæ tænkt
 æller [saght] Oc for alle the onde ge[rningher] som iech
 haffuer giorth [oc for] the godæ *gerninger* som ie[ch
 haffuer] forsy meth Tha saghde s[anctus] mathias Et vitam
 eternam *Theth* ær iech tror at ie[ch skal] sidhe
theth ewinnelighe

3.

Joh. apostel Ciiij

y diæffuels willelssæ Jek ær [Johan]nes ihesu cristi apostel som thu [haffu]er meghe^t ælst oc iek haffuer . . . thin iomfrudom oc thin brudz. [The] som thu saast side weth theth [bord]h thes^h ære the samme som mek [ærædh]æ j werlden thæræ the leffde [oc ha]ffde mech for theris patro[um] oc thu skalt full snart komm^e . . . oc mere glædæ Men thu [kan]t ikke nw mere begribe at . . . e tidh forthi at theth ær tek [wm]wgeligt Han fulde hanem til [gardh]en igeen thær som han in kom [tha] stodh hans hest vden for dør[en] Oc han sættæ sikh pa hesten [oc r]edh hem til bryllops gardhen [thær] han tidh kom tha kende ha[nem] i[n]gen oc han sa thær engte aff [bryl]lopsfolketh oc han kændhe [nw] hwerken hws æller folk Tha [tog]h han storlighe til at vndre [wed]h segh oc redh borth til præste[gar]dhen oc skulle bæræ sit radh [til] presten tha kende præsten [han]em æy oc han ey eller præsten [p]ræsten spurde hanem hwo han [war] oc hwat han heth Tha [neff]nde han sith naffn oc saghde [jek] war hær hemmæ j then gardh [oc n]w j søndaghs war mit bryl[lop] oc theth ær i dagh min trædie [bryl]lopsdagh oc iek fulde een gammel man hær wt pa ma[rken] til eet lidhet hws oc thæræ . . . iek hoss hanem een ædhendæ . . . Nw iech kommer heem tha . . . ræ folketh oc brudhen oc ke[nner] iech jnghen kenner mech [æn] ikke kenner iech oc ether o[c j ken]ne oc ikke mech fforthi w[edh] iech æy hworlwndh oc hwa . . . framdeles hwat then præst [hedh] som war hans soghnepræst [Tha] saghde han hanem theth Tha [togh] præsten til mæssebogh^{en} oc [sa] i henne oc fan then mantz n[affn] thæræ screffueth oc soghnep[ræstens] meth Oc saghde til brudgo[mmen] Thu seer mech at theth ær j[dagh] thin thrædiæ bryllops dag[h] . . . oc thu redst hær wt pa ma[rken] meth een gammel man een æd . . . dæ stwndh hær staar screff[uit] i thenne mæssæbogh at hær [leff]dhæ een ridder j then soghn han haffuer theth samme

na[fn] som thu haffuer han ree[dh] borth sin thrædiæ bryl-
lep[s]dag oc engen kunnæ spør[iæ] hwort han kom Oc
th[en] them wiedzhe samme han hed[*her*] som thu sigher oc
hans bru[dh] gaff sech i eet kloster oc th[ær] bleff hwn
døth oc theth ær n[w] halfftrydiæhundredhæ aa[r].
